

Inhoud

Proloog	11
Kofferstory	15
Driekleurenpudding	23
De historische pikorde	27
Laten we zeggen, dat Groningen tevrée kan zijn	36
Bakkerskn.	45
De hoeken en de randen	49
Een internationale horecakaravaan	52
De voedselhoeder	58
Hedendaagse Hennie	65
Koffers op de kade	72
Eat this, Cunard Line	85
Koken voor Caruso	94
L'amour, toujours l'amour	107
'Wherever Ritz goes, I go'	119
Aardbeien in april	130
De drie gezusters	141
Boten bouwen en bitterballen	146
Trossen los!	157
De poppen aan het dansen	165
Het laatste avondmaal	177
Kijk maar niet in de koeling	183
Homo titanicus	190
'Iceberg, straight ahead!'	202
Vijftig tinten blauw	215

Zinken is als dwarrelen 220

Wonden likken 231

Een bijzonder verzoek 242

Jamaica Farewell 245

Epiloog 251

Dank! 258

Een Henniewaardig hapje 264

Verantwoording en bronnen 268

Proloog

In de vroege ochtend stalt kruidenier Klaas Bolhuis zijn waren uit voor de winkel. Het is maandag 22 juli 1912, frisjes nog, echt heel warm is het sowieso niet geweest de laatste tijd. ‘Versche’ eieren heeft Bolhuis te koop, voor zes cent per stuk, en boterkransjes à vijftientig cent per pond. Voor een pond ‘beste noten’ mag de liefhebber twintig cent neertellen. Laatst had hij ook al ‘te soort blanke Schaafappels’ in de uitverkoop, net als ‘Reuzen Capucijners en Mooie gele Boonen, beslist alles puik kokende’. Het gaat prima met de zaken, de winkel zetelt op een geweldige plek, de Steentilstraat is een van de belangrijkste toegangswegen naar de binnenstad van Groningen – een slagader van de stad.

‘Moi eem!’ klinkt de opgewekte stem van de buurman: Willem Hofman, handelaar in ameublementen, tapijten en beddenmagazijnen. Willem heeft het netjes voor elkaar, hij heeft als een van de weinigen in de straat al een telefoon-aansluiting – nummer 886. Een knik terug. ‘Goedemorgen, Willem.’ Klaas verstaat Gronings maar spreekt het niet, zijn ouders hebben hem Nederlandstalig opgevoed, daarmee kwam je uiteindelijk verder, zeiden ze.

Klaas woont met zijn Hinderkien, hun dochter van zes en een zoon die bijna vier is boven de winkel. De winkel heeft Klaas van zijn ouders overgenomen. Sinds twee jaar geleden eerst zijn moeder en twee maanden later zijn vader overleed, is zijn twee jaar jongere broer de enige directe familie die hij nog heeft. Hij heet Hendrik maar wordt meestal Hennie genoemd.

Klaas staakt even zijn bezigheden, een krat appels blijft in de lucht hangen, een seconde is het, meer niet. Tsja, Henne, dat is me er eentje.

Al heel lang, tien jaar haast, is hij weg uit de stad waar hij opgroeide en als piepjonge bakkersleerling zijn eerste schreden zette op het glibberige culinaire pad. Kok wilde hij worden en dan was Groningen te klein, was zelfs Nederland te klein. Ze hoorden soms maanden niets van hem, en dan dook hij ineens op, stond hij voor de deur met een koffer vol souvenirs en sterke verhalen. Tijdens die bezoeken wilde hij nog weleens het keukengerei laten kletteren. Pottenkijkers werden weggestuurd; als de maestro aan het werk was, diende hij niet gestoord te worden.

En dan kookte hij.

Dan maakte hij pudding in de vorm van een vis of een leeuw, of ingewikkelde vleesgerechten met moeilijke Franse namen die Klaas en Hinderkien niet konden uitspreken, met exotische ingrediënten waar ze in de Steentilstraat nog nooit van hadden gehoord. Op die avonden was het feest, complete bacchanalen waren het, voorbijgangers bleven staan om de geuren op te snuiven, in plaats van de riool- en paardenpoep-lucht die ze zo gewoon waren roken ze nu zoete geuren die ze niet konden plaatsen. Pas veel later zouden ze ontdekken dat het sinaasappel, perzik en kaneel waren. Buren zetten gauw hun ramen open om mee te delen in de vreugde, om een glimpje op te vangen van de wereld van de jetset. Op die avonden wisten ze: die jongen van Bolhuis is er, even terug op het nest, even terug in 'Stad', zoals Groningers de stad Groningen noemen. Hij bleef nooit lang, want er was altijd wel een plek waar op hem werd gewacht.

Hinderkien mopperde weleens over haar avontuurlijke zwager, die er op zo'n avond met gemak een bedrag doorheen

joeg waar zij een maand lang haar gezin van kon voeden. Maar dan maande Klaas haar tot kalmte, laat die jongen, zei hij, hij kan het gemakkelijk betalen, hij doet het graag, hij heeft verder kip noch kraai, alleen ons – en hij wil ons graag een beetje laten delen in zijn wereld.

Met een doekje poetst Klaas een appel op. Hoelang is het inmiddels geleden dat hij voor het laatst iets van Hennie hoorde? Dat moet die kaart zijn met dat New Yorkse hotel erop, McAlpin, het grootste hotel van de wereld moest dat worden, het was nog volop in aanbouw. De kaart was afgestempeld op 29 februari, het was hem nog opgevallen, een schrikkel dag. Een dag later zou hij naar Engeland vertrekken, had Hennie op de kaart gekriebeld. ‘Meer nieuws zal ik je wel op de boot schrijven.’

Als de appels glanzen, de bonen in bakken staan, de kersen in kratten, als het bordje OPEN is omgedraaid en Klaas zijn positie achter de toonbank heeft ingenomen, hoort hij een vertrouwd gekletter op de kasseien. Niets bijzonders, ziet hij op het eerste oog als de bezorger hem deze ochtend de post overhandigt. Rekeningen, offertes, het gebruikelijke.

Eén envelop valt uit het pakketje op de grond. Een vreemde postzegel, een exotisch stempel. Vast weer post voor zijn broer, denkt Klaas mild geërgerd, die gebruikt tijdens zijn zwervende bestaan wel vaker het adres in de Steentilstraat. Maar nee, ziet hij dan – de brief is geadresseerd aan hem.

Hij scheurt de envelop open, zijn ogen rennen over de regels, hij spreekt geen Frans, maar de paar woorden die hij kan ontcijferen zijn genoeg om te begrijpen dat Hennie nooit meer zal koken.

‘Nos condoléances.

Votre frère Henri.

Titanic.’

Kofferstory

Niemand kan je echt voorbereiden op het moment waarop je de spullen van een Titanic-opvarende onder ogen krijgt.

Ik wist drommels goed dat het bijzonder zou zijn, had zelfs slecht geslapen van de opwinding. Maar nu ik het allemaal zo uitgestald voor me op tafel zie liggen, stokt toch mijn adem. Alles zit in hoesjes, beschermd tegen viezigheid en kreukels. Ik heb gecontroleerd of mijn handen wel schoon en droog zijn, en dat zijn ze; toch durf ik de spullen amper aan te raken. Maar het mag, is me verzekerd, en heel voorzichtig haal ik ze een voor een uit hun plastic jaszjes.

Brieven.

Ansichtkaarten.

Een kookboek.

Een treinkaartje.

Een zilverkleurige ring met sterrenbeelden.

Een wandelstok.

Het lijkt niet veel bijzonders, maar voor mij is het een schat. Wat hier voor me ligt, op een Perzisch kleedje op een eettafel in een Noord-Gronings dorp, is alles wat er nog over is van Hennie Bolhuis. Die eettafel staat in de woonkamer van Han Slager-Bolhuis, die ik vandaag heb ontmoet. Zij is de kleindochter van Klaas, Hennies broer. Dat maakt hem haar oudoom en haar zijn achternicht.

Op een portretfoto staat hij voor de kijkers links, Klaas rechts. Hennies haar is donker en iets langer bovenop, zijn broer is blond met een middenscheiding. Hennie heeft zo'n

gepenseelde krulsnor die in zijn tijd in de mode was. Beide heren dragen een donker jasje, een wit overhemd, een das.

Ik leg de foto terug en pak een andere. Hierop staat hij alleen. Hoofd, schouders, daaronder vervaagt en versmelt hij met de witte achtergrond. Hij lijkt een stuk jonger, misschien omdat zijn gezicht hier snorloos is. Onder de foto naam en adres van de studio waar het beeld gemaakt werd: PHOTOGRAPHIE L'APOLLON, BRUXELLES, RUE DE LA VIOLETTE, 35. Ook hier ziet hij er tiptop uit – donkere overjas, een das.

Dan de derde foto. Daarop poseert de Groningse kok voor een ijzeren hek, met een bolhoed en wederom keurig in pak; ter hoogte van zijn borst glinstert de ketting van een zakhorloge. Zijn linkerhand omklemt een van de spijlen; tussen wijs- en middelvinger van de rechter balanceert hij een wandelstok, de metalen kop naar voren.

Hennie werd in 1884 als Hendrik Bolhuis geboren in het Groningse dorp Wittewierum. In 1912 werd hij geselecteerd om in het restaurant te komen werken van het grootste en het meest luxueuze schip ter wereld.

De Titanic.

Vol goede moed was hij aan boord gestapt, samen met 2222 anderen. Bemanningsleden: pursers, stewards, stokers, technici, marconisten, de kapitein zelf. En passagiers, steenrijke plezierreizigers die er een rondreis door Europa op hadden zitten en nu naar huis gingen, of juist andersom. Beroemde zakenlui, modeontwerpers, artiesten, in het duurste fluweel en brokaat reisden ze, met personeel en halve inboedels in hun kielzog.

Er waren ook straatarme landverhuizers die hun laatste centen bij elkaar hadden geschraapt voor een nieuwe start in de Nieuwe Wereld. Vol vertrouwen hadden zij een paar

dagen eerder op kades in Southampton, het Franse Cherbourg of Queenstown in Ierland hun familieleden omhelsd. Voor het laatst, dat wisten ze zo goed als zeker, want migratie was in die tijd iets onomkeerbaars. Maar dat het afscheid zó onherroepelijk zou zijn had helemaal niemand verwacht; de Titanic kon immers niet zinken.

Er zullen wat zeewezens zijn wakker geschud, mysterieuze dieren, blind omdat ze geen ogen nodig hebben, omdat waar zij leven geen licht is. Een trilling, een deining, kleiner, steeds kleiner. Tegen de tijd dat het schip de bodem raakte, was de zeespiegel allang weer precies dát: een spiegel, een vlakke plaat waaraan je niets bijzonders kon zien.

In twee uur en veertig minuten zonk de Onzinkbare.

1523 mensen stierven.

1523 verhalen, 1523 keer achterblijvers: familieleden, partners, 1523 keer verlies en verdriet.

Van veel gezinnen en echtparen overleefden vrouw en kinderen, zij kregen voorrang in de reddingssloepen. De moeders zouden later hun kinderen kunnen vertellen wie hun vaders, hun broers of hun grootvaders waren geweest. Of ze streng waren of juist niet, wat ze belangrijk vonden in het leven. De mannen zouden in verhalen en gedachten verder leven als helden, omdat ze hun eigen leven hadden opgeofferd. Ze zouden voortleven als herinneringen, als littekens op harten.

Hennie reisde alleen en wás ook alleen. Een vrouw had hij niet, kinderen evenmin, geen huis dat leeggehaald en verkocht moest worden, geen inboedel die een nieuwe bestemming nodig had. Hennie leidde een reizend bestaan; wat hij nodig had, droeg hij bij zich, zo ook tijdens de reis die zijn laatste zou worden. Hij liet niets na, behalve zijn

koffer en de spullen die nu voor me op tafel liggen.

De brieven komen uit verschillende landen: Monaco, Frankrijk, België, en zijn allemaal geschreven in het Frans. Sommige gaan over banen, bazen, aanbevelingen en reiskosten. Op sommige staan briefhoofden van hotels en restaurants.

Er zit een foto tussen van een onbekende dame. En er zijn kaarten, van die poëzieplaatjesachtige pastelkleurige die je weleens bij antiquairs ziet liggen. Met een bloem erop, een hart, een dame die dromerig de verte in tuurt. Op één staat, gedrukt, het suikerzoete gebod *AIMEZ-MOI COMME JE VOUS AIME*, 'Houd van mij zoals ik van u houd'. De afzender heeft daar zelf nog met de hand bij geschreven: '*je t'envoie une grosse caresse*', 'ik stuur je een dikke omhelzing', en haar naam: Albertine.

Oh! Hennie toch.

Voordat Hennie op 10 april in Southampton aan boord ging, had hij zijn koffer in bewaring gegeven. Als hij terugkwam uit New York zou hij die weer ophalen, om eindelijk zijn broer op te zoeken, zoals hij beloofd had.

Pas maanden later, in het najaar van 1912, zou er iemand aan de deur komen bij broer Klaas, aan de Steentilstraat in Groningen. Een korte knik, een overhandiging. Zakelijk. Klaas zou het beige valies mee naar binnen slepen en op tafel leggen, hij zou zijn handen over het canvas laten glijden, het zou ruw aanvoelen tegen zijn handpalmen, het bronzen beslag koel. Houten banden hielden de koffer bij elkaar.

'Och kijk,' zou Hinderkien zeggen, wijzend naar de witte sticker van de London and South Western Railway. Onder de naam van de vervoerder stond *FROM WATERLOO*. Ten slotte, in grote letters: *SOUTHAMPTON*, Hennies laatste verblijfplaats.

De springveren, een klinkende klik, het geluid onverwacht luid omdat Klaas en zijn echtgenote hun adem inhielden. Heel voorzichtig zou hij zijn handen over de inhoud laten gaan: de kleding in het hoofdvak, de papieren achter de ossenbloedrode elastieken in de deksel. Een voor een zou hij de spullen tevoorschijn halen. Zwijgend zouden ze samen staren naar het enige tastbare wat er nog aan herinnerde dat Hennie bestaan had. Het lag voor hen uitgestald op tafel, zoals ik een dikke eeuw later zwijgend staar naar diezelfde spullen, voor mij uitgestald op tafel.

Een paar maanden eerder, in april 1912, was het nieuws uit het verre buitenland nog stilletjes aan Klaas voorbijgeleden. Er was een schip geweest, het grootste ter wereld, dat niet zinken kon maar dat toch had gedaan. Het krantenbericht had zo'n driekwart pagina in beslag genomen in het *Nieuwsblad van het Noorden*. 'Botsing met een ijsberg', luidde de kop, ingetogen kleine letters. 'Een telegram uit Montreal meldt, dat de stoomer "Virginian" een draadloos telegram van de "Titanic" ontving, die naar gemeld werd, in botsing is geweest met een ijsberg.'

Het stuk ging verder met een samenvatting van berichten die via andere schepen waren binnengekomen, een sportverslagachtig relaas over de redding, een overzicht van de bekendste opvarenden. Als 'laatste dépêche' meldt de krant: 'De bladen vernemen uit New-York, dat de White Star Line verklaart, dat de "Virginian" aan de "Titanic" hulp verleent en de passagiers niet in levensgevaar verkeerden.'

Klaas had het gezien, maar het was niet blijven hangen, wat had een kruidenier in Groningen met dat rijkeluischip te schaften? Hij had de krant aan de kant geschoven en was overgegaan tot de orde van de dag. Tegen de tijd dat de koffer kwam, leek dat wel een leven geleden. In de